

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nauka.com.ua | № 9, 2020 | 24.09.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.9.7](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.7)

УДК 336.1:331.5

О. В. Стефанишин,

*д. е. н., професор, професор кафедри економіки України,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0001-8695-1189*

Л. В. Лисяк,

*д. е. н., професор, професор кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів,
Університет митної справи та фінансів
ORCID ID: 0000-0003-2948-7089*

С. В. Качула,

*д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003-2540-862X*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

O. Stefanyshyn

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Department Economics of Ukraine,
Ivan Franko National University of Lviv*

L. Lysiak

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Department of State,
Local and Corporate Finance, University of Customs and Finance*

S. Kachula

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of Department Finance,
Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University*

PRIORITY DIRECTIONS OF HUMAN RESOURCES FINANCING IN THE PROCESS OF UKRAINIAN ECONOMY MODERNIZATION

Метою статті є окреслення пріоритетів фінансування людського інтелектуального потенціалу у процесі модернізації економіки України у контексті особливостей специфічних форм його реалізації за умови використання розумного, сталого, інклюзивного зростання.

Окреслено перспективні сфери зайнятості. Встановлено нові форми реалізації цифрової зайнятості: електронний фриланс, електронний аутсорсинг та інноваційна її форма – ІТ-стартапи. Акцентовано, що майбутньому працевлаштуванню сприятиме оволодіння такими основними професійними навичками як: комплексне багаторівневе вирішення проблем; критичне мислення; креативність; вміння управляти людьми; взаємодія з іншими; емоційний інтелект; здатність міркувати та приймати рішення; орієнтація на обслуговування клієнта; вміння вести перемовини; когнітивна гнучкість тощо. Вказано на поглиблення в Україні цифрового розриву внаслідок браку доступу до цифрових технологій та відсутності базових цифрових навичок і необхідність його усунення,

зокрема шляхом повного оцифрування державних послуг; забезпечення 95% транспортної інфраструктури та населених пунктів швидкісним доступом до Інтернету тощо.

Аргументовано, що стратегічним пріоритетом розвитку української економіки є стале зростання, основою якого є економіка замкнутого циклу (циркулярна економіка), що не лише покращує екологічну ситуацію, а й підвищує довіру з боку клієнтів і операційну ефективність бізнесу. Окреслено основні інструменти циркулярної економіки. Показано успішний досвід державного регулювання розвитку циркулярної економіки в Китаї.

Відзначено, що вагомою складовою у системі пріоритетів стратегії розвитку знаннєвомісткої економіки України є інклюзивне зростання. Вказано, що Індекс інклюзивного росту та розвитку (*Inclusive Growth and Development Index - IDI*) є альтернативним до ВВП на душу населення показником для загальної оцінки стану економічного розвитку країни.

Обґрунтовано, що провідною перспективною сферою зайнятості стає цифрова економіка і її ключові напрями. Циркулярна та інклюзивна економіки теж сприятимуть переважанню гнучкої форми зайнятості, різновидом якої буде цифрова зайнятість.

Визначено, що пріоритетні напрями фінансування реалізації людського потенціалу мають враховувати виявлені тенденції щодо розвитку перспективних сфер діяльності та форм зайнятості та окреслено стимулюючі заходи державної фінансової політики.

The purpose of the article is to outline the priorities of financing human intellectual potential in the process of modernization of Ukraine's economy in the context of the specifics of peculiar forms of its implementation, provided the use of smart, sustainable, inclusive growth.

Promising areas of employment are outlined. New forms of realization of digital employment are established: electronic freelance, electronic outsourcing and its innovative form - IT startups. It is emphasized that the future employment will be facilitated by following basic professional skills: comprehensive multilevel problem solving; critical thinking; creativity; management skills; cooperation; emotional intelligence; ability to think and make decisions; customer service orientation; negotiation skills; cognitive flexibility, etc. The article indicates digital gap in Ukraine aggravating due to the lack of access to digital technologies and the lack of basic digital skills and the need to eliminate it, in particular by fully digitizing public services; providing 95% of transport infrastructure and settlements with high-speed Internet access, etc.

It is argued that the strategic priority of the Ukrainian economy is sustainable growth, which is based on a closed-loop economy (circular economy), which not only improves the environmental situation, but also increases customer confidence and operational efficiency of the business. The main tools of the circular economy are outlined. The successful experience of the circular economy development state regulation in China is shown.

It is noted that an important component in the system of priorities of knowledge-intensive economy development strategy of Ukraine is inclusive growth. It is stated that the Inclusive Growth and Development Index (IDI) is an alternative to GDP per capita for the overall assessment of the country's economic development.

It is substantiated that the leading perspective employment area is the digital economy and its key directions. Circular and inclusive economies will also contribute to the predominance of flexible forms of employment, a variety of which will be digital employment.

It is determined that the foreground areas of financing the human potential realization should take into account the identified trends in the development of promising activities and employment forms and incentives for public financial policy are outlined.

Ключові слова: людський інтелектуальний потенціал; фінансова політика; індекс інклюзивного росту та розвитку; пріоритети; зайнятість.

Key words: human intellectual potential; financial policy; inclusive development index; digital economy; priorities; employment.

Постановка проблеми. Ефективне розв'язання проблем структурних диспропорцій, соціальної, економічної нерівності передбачає корекцію існуючої моделі економічного зростання в Україні. Особливе місце серед інших інструментів модернізації економіки належить державній фінансовій політиці щодо сприяння ефективному фінансуванню людського потенціалу у контексті розвитку його нових форм та сфер реалізації. Оскільки Україна з 2017 року є асоційованим членом ЄС тож необхідно їй також долучатись до виконання основних положень стратегії Європа 2020 у руслі Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року (дотримання яких в Україні визначено указом Президента у вересні 2019 року[1]), які спрямовані на досягнення пріоритетів розумного, сталого та інклюзивного зростання. Так, розумне зростання означає підвищення ефективності країни у сферах: освіти («навчання впродовж життя»); досліджень/інновацій (створення нових економічних благ, які зумовлюють зростання, робочі місця і допомагають у вирішенні соціальних проблем); цифрового суспільства (використання інформації та комунікаційних технологій). Стале зростання має за мету створити ресурсоефективну, зелену і конкурентоспроможну економіку (низьковуглецеву економіку, яка забезпечує ефективне, стале використання ресурсів; захист довкілля, скорочення викидів і запобігання втраті різномайття; розвиток нових зелених технологій і методів виробництва тощо). Інклюзивне зростання у стратегії Європа 2020 сприяє високій зайнятості шляхом: підвищення рівня зайнятості – кращих робочих місць для жінок, молоді та старшого покоління; допомоги людям усіх вікових груп брати участь і управляти змінами через інвестування у навички і навчання; модернізації ринку праці і системи соціального забезпечення; поширення результатів зростання у країнах ЄС [2]. Усі види зростання взаємопов'язані. В зв'язку з цим найголовнішим економічним ресурсом здійснення даної стратегії в Україні стає людський інтелектуальний потенціал, якому і належить реалізуватись, створюючи високо інноваційну, знанневоюмітку (розумну, сталу, інклюзивну) економіку. Бюджет Стратегії становить 336 млрд. євро. Фінансовим інструментом її реалізації є «Політика згуртованості на 2014-2020 роки. Інвестиції в європейські регіони». Всі регіони Європи розділяються на три групи: менш розвинені регіони – тут максимальна частка співфінансування проєктів з бюджету ЄС становить 75-85%; перехідні регіони – тут частка співфінансування становить 60%; більш розвинені регіони – тут частка співфінансування складає 50%. Реалізація цих амбітних планів окреслює пріоритети фінансування людського інтелектуального потенціалу в економіці України та створення відповідних інституційних умов у контексті специфічних форм його реалізації. Дане питання актуалізується для досягнення цілей стійкого розвитку також у зв'язку з наслідками пандемії коронавірусу, відтак – потребами у реформуванні ринку праці та ефективному використанні цифрових технологій, розширенні дистанційних форм і методів роботи тощо, отже забезпечення соціальної стабільності в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми реалізації людського потенціалу/капіталу та його фінансового забезпечення проаналізовані у працях українських учених [3; 4; 5]. Проте в їх дослідженнях не розкрито важливість та напрями фінансування людського інтелектуального потенціалу з врахуванням особливостей його реалізації в інноваційній економіці, заснованій на досягненні системи пріоритетів: розумного, сталого та інклюзивного зростання. У роботах авторів досліджуються особливості становлення гнучкого ринку в Україні за умов розвитку інформаційної економіки [6, с.157-174.]; вплив різних чинників/шоків на вітчизняний ринок праці [7]; інструментарій фінансової політики соціального розвитку [8, с.109-128], водночас, динамізм економічних трансформацій, нагальна потреба модернізації економіки та глобальні виклики потребують подальших досліджень процесів розвитку людського потенціалу та пріоритетних напрямів його фінансування.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні пріоритетів фінансування людського інтелектуального потенціалу в національній економіці України у контексті особливостей специфічних форм його реалізації за умови перспективи використання розумного, сталого, інклюзивного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації цілей сталого розвитку у контексті цілей і задач Порядку денного 2030 країнам необхідно насамперед мобілізувати внутрішні фінансові ресурси та задіяти механізми ефективної реалізації/використання людського потенціалу. Вагому роль у цьому також може відігравати фінансова підтримка з боку міжнародних фінансових організацій і офіційних донорів, що особливо актуально для країн з високим борговим навантаженням. За оцінкою МВФ, 43 відсотка країн з ринками, що розвиваються і з низькими доходами переживають боргові кризи чи ризикують стикнутися з такою кризою, тому брак інвестицій у розвиток/модернізацію економіки можна певним чином подолати, використовуючи нові підходи, що характеризують змішане фінансування, яке поєднує гранти, пільгове і комерційне фінансування [9]. В умовах фінансово-економічної кризи виняткову важливість має фінансове забезпечення заходів, спрямованих на зниження безробіття (реалізація політики зайнятості), стимулювання/інвестування у створення нових робочих місць, збереження існуючих. Відтак, державна фінансова політика має враховувати формування нових тенденцій на ринку праці.

Нині національний ринок праці України реформується, передусім, унаслідок активної цифрової трансформації (цифровізації), тобто перетворення наявних аналогових (іноді електронних) продуктів, процесів та бізнес-моделей організації, в основі якої лежить ефективне використання цифрових технологій [10]. Цифровими технологіями є: Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні технології, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн тощо [11].

Важливість розвитку цифрової економіки на європейському рівні була підтверджена в 2010 році під час розгляду Європейською Комісією «Цифрового порядку денного для Європи» (Digital Single Market Strategy) в рамках стратегії «Європа 2020» [12]. Невід’ємним елементом Цифрового порядку ЄС стало створення Єдиного цифрового ринку (Digital Single Market). Україна також врахувала окреслену стратегію Європи і у 2016р. було визначено першочергові сфери, ініціативи та проекти «цифровізації» до 2020 року у «Цифровій адженді України – 2020» [13]. Поряд з цим у 2018 році Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018-2020 роки і затвердив план заходів з її реалізації [14].

Впродовж 2018-2019рр. Український інститут майбутнього розробив Стратегію розвитку цифрової економіки «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». Зміст даної Стратегії розкриває цифрові тренди, виклики та можливості, сценарії розвитку цифрової економіки України, національну візію цифрової економіки, проекти цифрової трансформації, програму «Індустрія 4.0» та дорожню карту її впровадження [15].

Здійснення інституційних змін у національній економіці сприятиме також структурній модернізації національного ринку праці. Відповідно до даної Стратегії, формується та постійно зростатиме цифровий сегмент національного ринку праці. Так, зростає пропозиція послуг праці ІТ-галузі в Україні, у якій створюють цифрові технології, а отже, ця галузь є найбільш інтегрованою до світового мережевого цифрового простору. Згідно з даними платіжного балансу України, експорт комп’ютерних послуг у 2019 р. зріс на 30,2% порівняно з попереднім роком і становив 4,17 млрд. дол, а по відношенню до 2016 р. відповідно – у 2,1 рази. При цьому обсяг сплачених до держбюджету України податків та зборів відповідно збільшився на 28% і становить 16,7 млрд грн. [16].

Чисельність ІТ-спеціалістів, зареєстрованих як ФОП, у 2019 році зросла на 22% і становила 183 тис. осіб проти 151 тис. у 2018-му та була на 80% вищою порівняно з 2016 роком [17]. Хоча за підрахунками інших джерел кількість зайнятих спеціалістів в українському ІТ досягла у 2019 р. вже позначки 190 тис. осіб [18].

Особливостями цифрового ринку праці стають: а) поширення віртуальної міграції; б) розвиток цифровізації соціально-трудова відносин між суб’єктами ринку праці; в) у соціально-трудова відносинах переважно відсутня держава як суб’єкт регулювання таких відносин. А недостатній рівень врегульованості цифрового глобального ринку праці сприяє формуванню нового прошарку населення – НЕЕТ (поза освітою, роботою) серед молодих людей у віці 15 – 29 років і їх чисельність зростає; г) збільшується частка зайнятих у сфері послуг (62,8% у 2019 році), що обумовлює зростання застосування гнучкої зайнятості, тобто нестандартних її форм, адже індустріальному сектору національної економіки притаманна класична (стандартна) зайнятість [19].

Гнучка зайнятість зумовлює зростання вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня працівників. Нині на світовому ринку праці збільшується попит на послуги праці висококваліфікованих працівників (фахівців в галузі фізичних, математичних, хімічних наук, ІТ-сфери, медичні працівники тощо), особливо в країнах ЄС, куди і спрямована основна кількість українських інтелектуальних мігрантів [20]. Український ринок теж не відстає у даній динаміці, адже характеризується високим попитом на професіоналів та фахівців з досвідом роботи, особливо у сфері ІТ-індустрії.

Цифрова економіка як тип економіки вирізняється ключовими факторами виробництва – це цифровими даними (бінарні, інформаційні тощо) та мережевими транзакціями. Глобальний економічний цифровий простір створює передумови для розвитку цифрової зайнятості, яка належить до гнучких форм (нестандартна організація праці (гнучкий графік роботи); нестандартне робоче місце – найчастіше дистанційне; нестандартні організаційні форми; пов’язана з різними нестандартними режимами як повного, так і неповного робочого дня. Нині цифрова зайнятість реалізується у трьох формах: електронний фриланс (самостійний пошук замовлень на виконання роботи); електронний аутсорсинг (посередник, який повністю чи частково бере на себе ризики та виступає не тільки в ролі посередника, а й гаранта) та інноваційна її форма – ІТ-стартапи.

Реалізація Стратегії розвитку цифрової економіки «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» (далі - Стратегія) за форсованого сценарію означає досягнення таких КРІ до 2030Е [15]: 65% - частка цифрової економіки в загальному ВВП України в 2030Е; 99,9% українських домогосподарств мають широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (ШСД); 100%- покриття території України 4G–5G; 99% усіх автомобільних і залізничних магістралей та 95% сільської місцевості покрито технологіями мобільного Інтернету; 99,9% громадян мають цифрову ідентифікацію (citizen-card, Mobile ID) та технічні можливості користуватися довірчими послугами тощо. Крім того, Стратегія передбачає побудову цифрового суспільства, яке інтенсивно та продуктивно використовуватиме цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного) і для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей.

«Майбутнє працевлаштування» потребуватиме таких основних професійних навичок як: комплексне багаторівневе вирішення проблем; критичне мислення; креативність; уміння управляти людьми; взаємодія з іншими; емоційний інтелект; здатність міркувати та приймати рішення; орієнтація на обслуговування клієнта; уміння вести перемовини; когнітивна гнучкість, – акцентовано на економічному форумі у Давосі [21].

Відповідно до Указу Президента в Україні до 2025 року буде створено ІТ-парк з низькими податками і ліберальним трудовим законодавством на 450 тис. робочих місць в сфері інформаційних технологій, що, за оцінками, сприятиме зростанню ВВП на 12 млрд дол. Відчуваючи дефіцит персоналу, українські компанії прагнуть залучити ІТ- фахівців із Білорусі, де тільки в Мінську їх працює 60 тис. осіб [22]. Однак в Україні

поглиблюється цифровий розрив внаслідок браку доступу до цифрових технологій та відсутності базових цифрових навичок. При цьому 66,1% українців віком 10-17 років мають навички на рівні «вище базового» (згідно з методологією Єврокомісії), водночас ця вікова категорія становить лише 25,5% усього населення[23].

Результати дослідження цифрового розриву в країні, проведеного Міністерством цифрової трансформації, підтверджують наступне: 1) 53% українців (віком від 17 до 70 років) володіють цифровими навичками на рівні «нижче середнього», відповідно до методології Європейської комісії; 2) у 15% такі навички відсутні; 3) із усіх цифрових навичок, найбільш розвиненими у населення України є комунікаційні та інформаційні навички (обидві – понад 70%); 4) навички вирішення проблем та роботи з програмним забезпеченням потребують найбільшої уваги [23].

З метою усунення цифрового розриву Міністерство цифрової трансформації здійснює повне оцифрування державних послуг; забезпечує 95% транспортної інфраструктури та населених пунктів швидкісним доступом до Інтернету, а також прагне залучити 6 млн громадян до програм розвитку цифрових навичок. Міністерством також 21.01. 2020 року було запроваджено Національну платформу цифрової грамотності «Дія: Цифрова освіта». Загальнодоступні курси сприятимуть подоланню цифрового розриву і нададуть більше можливостей для подальшого розвитку [23].

Результати дослідження Cable.co.uk, британського провайдера, який проводить аналіз доступності Інтернету у 230 країнах світу свідчать, що за вартістю послуг стаціонарного Інтернету Україна знаходиться на другому місці (ціна 6,64 дол), а на першому місці Сирія (6, 60 дол) [24]. Отже, в Україні створюється умови для забезпечення доступності мобільного Інтернет - зв'язку кожному громадянину, хоча покриття якісного Інтернет - зв'язку не охоплює всю територію України, що сповільнює темпи цифровізації національної економіки.

Важливим елементом системи стратегічних пріоритетів розвитку української економіки є також стале зростання, основою якого є економіка замкнутого циклу (циркулярна економіка), що не лише покращує екологічну ситуацію, а й підвищує довіру з боку клієнтів і операційну ефективність бізнесу.

У Європейському Союзі прийнято План дій з циркулярної економіки. А в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша країна взяла зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства з європейським. І в 2017 році було прийнято Національну стратегію поводження з відходами, яка передбачає, зокрема, запровадження принципів циркулярної економіки. У циркулярній моделі використані матеріали та відходи знову стають сировиною для економіки. Це вирішує проблеми дефіциту природних ресурсів, високих цін на сировину, що знижує залежність від імпортованих матеріалів.

Перехід до циркулярної економіки тривалий, тому, відповідно до даних звіту The Circularity Gap, який щорічно презентують на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, лишень 9% матеріалів у світовій економіці використовуються повторно [25].

Експерти акцентують на семи таких інструментах циркулярної економіки: 1. *Дизайн майбутнього* – це виробництво товарів, в яких традиційні матеріали можна замінити поновлюваними або переробленими. 2. *Спільне користування й віртуалізація* — вже звичні для багатьох бізнес-моделі Uber, BlaBlaCar, Airbnb тощо. 3. Стратегія *«товар як послуга»* прагне замінити традиційні моделі продажу товару продажем послуг. 4. *Повторне використання у виробництві*, коли вживані продукти або компоненти стають частиною нових товарів. 5. *Повторне використання у споживанні*, коли за допомогою оптимізації обслуговування компанії можуть збільшити життєвий цикл продукту. 6. *Індустріальний симбіоз і переробка відходів виробництва* можуть значно підвищити ефективність бізнесу. 7. Звичний термін «переробка» також є стратегією циркулярної економіки. Після закінчення життєвого циклу продукту матеріали переробляють безпечним способом.

Варто, на нашу думку, в цій царині врахувати успішний досвід державного регулювання розвитку циркулярної економіки Китаю. Так, ще у 2008 р. в КНР було прийнято Закон «Про розвиток циркулярної економіки», де відзначалось, що нова промислова політика має відповідати критеріям циркулярної економіки. Зважаючи на даний закон, уряд сприяє зниженню споживання енергії, видобутку альтернативних видів енергії, а також поступовому створенню вуглецевого ринку, що стимулює розвиток низьковуглецевої економіки.

Урядом КНР передбачено впродовж 2016-2020рр. модернізацію 75% індустріальних парків для впровадження операцій замкнутого циклу; 50% провінційних індустріальних парків, які будуть модернізовані для впровадження операцій замкнутого циклу; 50 індустріальних центрів, що використовують промислові відходи; у 100 містах буде побудовано демонстраційні центри з утилізації відходів [26]. При цьому в КНР здійснюється щорічний моніторинг сталого розвитку на національному рівні.

В Україні тема переробки відходів є актуальною для виробників в контексті прийняття в першому читанні закону 2207-Ід "Про управління відходами". Закон є важливим для функціонування систем розширеної відповідальності виробників (РВВ). Механізм РВВ дасть можливість стимулювати розвиток галузей переробки в Україні [27].

Отже, можливе зростання конкурентоспроможності вітчизняної промисловості в майбутньому на основі циркулярної економіки сприятиме також нарощуванню класичної та нестандартної форм зайнятості населення.

Третьою складовою у системі пріоритетів стратегії розвитку інноваційної, знаннєвомісткої економіки України є інклюзивне зростання. Інклюзивність означає те, що більшість членів суспільства відчують на собі результати економічного зростання. Світовий Економічний Форум (World Economic Forum) розраховує

композитний індекс, який ранжує країни на основі їх комбінованих показників – індекс інклюзивності розвитку. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. При цьому ВВП на душу населення враховується як одна зі складових при визначенні IDI.

Експерти вказують на такі обмеження, які властиві показнику ВВП: по-перше, оперуючи даними підрахунку валового внутрішнього продукту, неможливо домогтися точнішого розподілу доданої вартості; по-друге, ресурсне багатство і зростання ВВП слабо пов'язані з соціальними результатами (механізм не вимірює якість товарів, послуг і результати інновацій, пропадає споживчий надлишок, що важливо в вимірі зміни реальних доходів і споживання); по-третє, не може виміряти інтелектуальні інвестиції (довгострокові дослідження, створення бренду, підвищення кваліфікації та ін.), вкладення в фізичні активи (машини, заводи, оргтехніка); по-четверте, не придатний як метрика процвітання в ситуації переходу від виробництва капіталу (грошей) до виробництва і нагромадження знань (четверта промислова революція) тощо [28].

Інклюзивне зростання, насамперед, показує рівень розвитку суспільства, а саме: можливість задоволення власних потреб громадянина, право на працю і відпочинок, освіту, медицину, доступ до культурних цінностей та інших прав. Держава зобов'язана дати можливість кожній людині реалізувати свій потенціал, бути активним повноцінним членом суспільства та отримувати таку частину результатів праці в результаті розподілу, яка дозволить забезпечити відтворення.

Оцінка інклюзивності економічного зростання за методиками міжнародних економічних інституцій в загальному вигляді є математичним інструментарієм, за допомогою якого розраховується зведений індекс. [29, с. 190]. Величина Індексу інклюзивного зростання (ІІЗ) країни визначається відношенням Індексу зростання ВВП до добутку Індексів поглиблення бідності, недоотриманого ВВП через безробіття та боргового фінансування економіки. Вже з 2015 року Всесвітній економічний форум (ВЕФ) здійснює інтегральну оцінку Індексу інклюзивного зростання та розвитку (ІІЗ) і за результатами дослідження низки країн формує доповіді [12]. Наприклад, у 2015 році цією організацією було визначено, що Україна за рівнем бідності та нерівності входить до групи країн з доходами нижче середнього разом з Індією, Індонезією, Єгиптом, Танзанією, Таїландом тощо. Проте вона мала найкращу оцінку серед всіх країн в цій групі за таким показником, як освіта та отримання професійних навичок, зокрема, через високі показники охоплення (справедливості) й успішності студентів незалежно від рівня доходу.

У доповіді ВЕФ за 2018 рік проранжовано за індексом ІІЗ 29 розвинених країн і окремо 79 країн, що розвиваються. Так, Норвегія визнана найбільш інклюзивно розвинутою економікою, а Німеччина займає найвище місце в рейтингу серед країн G7– 12-те місце, Канада (17-е місце), Франція (18-е), Великобританія (21-е), США (23-е), Японія (24-е) і Італія (27-е).

Україна погіршила своє становище за ІІЗ, займаючи 47-ме місце, що зумовлено, передусім, найбільш нерівномірним розподілом багатства в Україні. Разом з тим, ступінь нерівності доходів і рівень бідності в Україні – низькі; середній клас, за оцінками експертів ВЕФ, залишається численним, охорона здоров'я і підтримка безробітних – на достатньому рівні, а система освіти непогано сприяє інклюзивному зростанню. Акцентовано на необхідності вдосконалення професійного навчання, зменшення адміністративного навантаження на створення нових підприємств, розширення фінансування для підприємців і підвищення уваги до боротьби з корупцією [30]. Тому актуальними для подолання відставання Україною є конкретні параметри, що мають характеризувати інклюзивне зростання вітчизняної економіки з врахуванням завдань, поставлених країнам ЄС, в числі яких [12]:

- досягнення 75%-го рівня зайнятості серед населення у віці 20-64 років;
- підвищення рівня інвестицій в дослідження і розробки до 3% ВВП Євросоюзу;
- скорочення викидів парникових газів на 20% (можливо на 30%) по відношенню до рівня 1990 р., а також збільшення частки відновлюваних джерел у загальному обсязі споживання енергії до 20%;
- підвищення енергетичної ефективності на 20%; доведення частки осіб, які завершили триступеневу освіту в віковій групі 30-34 років до 40%;
- скорочення на 20 млн числа тих, хто знаходиться на межі бідності і соціального виключення [2].

Рівень зайнятості серед населення у віці 20-64 років в Україні у 2019р. становив 66,9%, що на 8,1% менше наведеного вище параметру, тому актуальними стають розвиток новітніх сфер та форм зайнятості, які варто використовувати. Таким чином, перспективними сферами зайнятості є цифрова економіка і її ключові цифрові напрями, станом на 2019 р. [15]: дані, які стають головним джерелом конкурентоспроможності; розвиток сфери Інтернету речей (Internet of things, IoT); цифрові трансформації як окремих бізнесів, так і цілих секторів; економіка спільного користування (sharing economy); віртуалізація фізичних інфраструктурних IT-систем; штучний інтелект (ШІ, з англ. artificial intelligence, або AI); цифрові платформи.

Висновки. Здійснення інституційних змін у національній економіці сприятиме структурній модернізації національного ринку праці. Зрушення в соціально-трудових відносинах, збільшення соціальних витрат і необхідність підвищення їх ефективності та результативності, розвиток нових технологій, насамперед інформаційних, та наслідки глобалізації вимагають адекватних змін фінансової та соціальної політики. Важливе місце у цих процесах належить циркулярній та інклюзивній економікам, за яких найпоширенішою формою зайнятості стане гнучка форма зайнятості, різновидом якої є цифрова зайнятість. Зростатиме як кількість, так і відкритість гнучких форм зайнятості, передусім молоді, що сприятиме зниженню рівня її безробіття.

Реалізуючи фінансову та соціальну політику держава повинна узгоджувати їх цілі і завдання для реалізації заходів розвитку людського потенціалу, сприяння зайнятості населення, створенню нових робочих місць, розробку спільно з роботодавцями соціальних програм та визначення джерел їх фінансування. Визначення пріоритетних напрямів фінансування реалізації людського потенціалу має враховувати окреслені тенденції щодо розвитку перспективних сфер діяльності, отже перспективних форм зайнятості. Підвищення зайнятості населення неможливо проводити без активної участі держави та роботодавців, без достатнього бюджетного фінансування, відповідальної державної фінансової політики. Державна фінансова політика повинна сприяти: прискоренню розвитку високошвидкісного Інтернету на всій території України, покращення фінансової та комп'ютерної освіченості/грамотності населення; запровадження та використання нових соціальних комп'ютерних технологій та ін.

Відтак, особливе місце серед інших напрямів модернізації економіки належить відповідальній державній фінансовій політиці, що сприятиме розумному, сталому та інклюзивному зростанню системи українського господарства і розвитку суспільства загалом, реалізуючи пріоритетні напрями ефективного фінансування людського потенціалу у контексті становлення його нових форм та сфер реалізації. Розвиток фінансового механізму узгодженої реалізації заходів відповідальної державної фінансової та соціальної політики є перспективою подальших досліджень.

Література.

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>.
2. Europe 2020. Priorities. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm
3. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. Київ: Знання, 2009. 390 с.
4. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Київ, 2017. 368 с.
5. Козарезенко Л.В. Фінансова політика розвитку людського потенціалу. Київ: ЦУЛІ, 2016. 412 с.
6. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 315с.
7. Lukianenko I., Olskevych M. Effects of Shocks on the Ukrainian Labour Market: SVAR Approach. *Science.Direct. Procedia Economics and Finance*. 2015. № 27. Pp.311-322.
8. Качула С.В. Державна фінансова політика соціального розвитку. Київ : КНТЕУ, 2019. 423 с.
9. Lipton, D. Moving the Money to Finance the 2030 Agenda for Sustainable Development. 26 September 2019. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2019/09/26/sp092619-moving-the-money-to-finance-the-2030-agenda-for-sustainable-development>.
10. Український інститут майбутнього. «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3>.
11. Шваб Клаус. Четвертая промышленная революция. М.:Эксмо. 2016. 208с. URL:http://loveread.ec/view_global.php?id=66348.
12. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission, 2010, URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20007%20-%20Europe%202020-%20EN%20version.pdf>.
13. Цифрова адженда України – 2020. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, 2016. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.
14. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018 - 2020 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-2018-2020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>.
15. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього, 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3>.
16. Експорт українського ІТ за 2019 рік зріс на 30%. URL: <https://mind.ua/news/20208107-eksport-ukrayinskogo-it-za-2019-rik-zris-na-30>
17. Безкоштовний пошук відомостей у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Міністерство юстиції України, 2020. URL:<https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search>
18. Ринок праці 2019: ріст 20% й ажіотаж навколо податків. 19 грудня 2019 року. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/jobs-and-trends-2019/?from=doufr>
19. Ринок праці. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/dem/r_pr.htm
20. Понад 3 млн українців працює за кордоном на постійній основі – Мінсоцполітики. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2752271-ponad-3-mln-ukrainciv-pracue-za-kordonom-na-postijnij-osnovi-m-insocpolitiki.html>
21. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. The World Economic Forum. URL: http://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skillsyou-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution?utm_content=buffer7f05c&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer.

22. Брук Д. Стисло і зрозуміло: Україна чекає на білоруських програмістів і створює ІТ-парк з низькими податками. 2020. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/biloruski-programisti-v-ukrajini-zrostannya-zarplat-novini-ukrajini-50110553.html>
23. Udovyyk O., Moskalenko O., Kylymnyk Ye., Sakharova A. Bridging the Digital Divide in Ukraine: A human-centric approach. UNDP IN UKRAINE, 2020. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/blog/2020/bridging-the-digital-divide-in-ukraine--a-human-centric-approach.html>
24. The cost of fixed-line broadband in 206 countries. URL: [Cable.co.uk https://www.cable.co.uk/broadband/pricing/worldwide-comparison/#highlights](https://www.cable.co.uk/broadband/pricing/worldwide-comparison/#highlights)
25. CGR 2020 - Circularity Gap Reporting Initiative. URL: <https://www.circle-economy.com/resources/circularity-gap-report-2020>
26. Хоменко О. В. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку КНР. *УКРАЇНА-КИТАЙ*. 2018. № 12. С. 74-77. URL: <https://sinologist.com.ua/homenko-o-v-tsyrukulyarna-ekonomika-osnova-stalogo-rozvytku-krn/>
27. Проект Закону про управління відходами. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69033
28. Каримова А. Инклюзивный девелопмент: концепция сдвига. *Россия и новые государства Евразии*. 2018. № 2. С.130-153.
29. Прогнімак О.Д. Инклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. №1 (51). С. 187-197.
30. The Wourld Economic Forum, "The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), “Decree of the President of Ukraine “On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030””, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (Accessed 10 September 2020).
2. Europe 2020. Priorities. European Commission, available at: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm (Accessed 10 September 2020).
3. Hrishnova, O.A. (2009), *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny: pidruchnyk [Labor economics and social-labor relations: a textbook]*. Znannia Kyiv, Ukraine.
4. Libanova, E.M. (ed.), (2017), *Liud's'kyj rozvytok v Ukraini: instytutsijne pidgruntia sotsial'noi vidpovidal'nosti [Human development in Ukraine: the institutional basis of social responsibility]*, In-t demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv. Ukraine.
5. Kozarenko, L.V. (2016), *Finansova polityka rozvytku liud's'koho potentsialu [Financial policy of human potential development]*, TsUL, Kyiv, Ukraine.
6. Stefanyshyn, O.V. (2006), *Liud's'kyj potentsial ekonomiky Ukrainy [Human potential of Ukraine's economy]*, Vydavnychyj tsentr LNU im. Ivana Franka, L'viv, Ukraine.
7. Lukianenko, I. and Olishevych, M. (2015), “Effects of Shocks on the Ukrainian Labour Market: SVAR Approach”, *Science.Direct. Procedia Economics and Finance*, vol. 27, pp. 311-322. available at: <http://authors.elsevier.com/sd/article/S2212567115010023> (Accessed 2 September 2020).
8. Kachula, S.V. (2019), *Derzhavna finansova polityka sotsial'noho rozvytku [State financial policy of social development]*, KNTEU, Kyiv, Ukraine.
9. Lipton, D. (2019), “Moving the Money to Finance the 2030 Agenda for Sustainable Development”, available at: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2019/09/26/sp092619-moving-the-money-to-finance-the-2030-agenda-for-sustainable-development> (Accessed 2 September 2020).
10. Ukrains'kyj instytut majbutnoho. “Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovou ekonomikou” [Ukrainian Institute of the Future. “Ukraine 2030E - a country with a developed digital economy”], available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3> (Accessed 2 September 2020).
11. Shvab, Klaus. (2016), *Chetvertaia promyshlennaia revoliutsiia [The fourth industrial revolution]*. Eksmo, Moscow, Russia, available at: http://loveread.ec/view_global.php?id=66348.
12. European Commission (2010). “*Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*”, available at: [https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET EN BARROSO%20%20007 - Europe 2020 – EN version.pdf](https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20007%20-%20EN%20version.pdf) (Accessed 2 September 2020).
13. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku ta torhivli Ukrainy (2016), “Tsyfrova adzhenda of Ukraine – 2020. Project” [Digital Agenda of Ukraine - 2020. Project], available at: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (Accessed 2 September 2020).
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), “The concept of development of the digital economy and society for 2018 – 2020”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (Accessed 2 September 2020).
15. Ukrains'kyj instytut majbutn'oho (2018), “Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy”, available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-3> (Accessed 1 September 2020).

16. "Exports of Ukrainian IT in 2019 increased by 30%", available at: <https://mind.ua/news/20208107-eksport-ukrayinskogo-it-za-2019-rik-zris-na-30> (Accessed 2 September 2020).
17. Ministerstvo iustytzii Ukrainy (2020), "Free search for information in the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations", available at: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search> (Accessed 2 September 2020).
18. "Labor market 2019: 20% growth and tax excitement" (2019), available at: <https://dou.ua/lenta/articles/jobs-and-trends-2019/?from=doufp> (Accessed 12 September 2020).
19. State Statistics Service (2020). "Labor market", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 September 2020).
20. Ministry of Social Policy of Ukraine (2019). More than 3 million Ukrainians work abroad on a permanent basis, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2752271-ponad-3-mln-ukrainciv-pracue-za-kordonom-na-postijnij-osnovi-m.insocpolitiki.html> (Accessed 2 September 2020).
21. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. The World Economic Forum, available at: http://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skillsyou-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution?utm_content=buffer7f05c&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer (Accessed 2 September 2020).
22. Bruk, D. (2020), "Briefly and clearly: Ukraine is waiting for Belarusian programmers and creates an IT park with low taxes", available at: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/biloruski-programisti-v-ukrajini-zrostannya-zarplat-novini-ukrajini-50110553.html> (Accessed 4 September 2020)
23. Udovyk, O., Moskalenko, O., Kylymnyk, Ye. and Sakharova, A. (2020), "Bridging the Digital Divide in Ukraine: A human-centric approach", available at: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/blog/2020/bridging-the-digital-divide-in-ukraine--a-human-centric-approach.html> (Accessed 4 September 2020)
24. The cost of fixed-line broadband in 206 countries, available at: <https://www.cable.co.uk/broadband/pricing/worldwide-comparison/#highlights> (Accessed 4 September 2020)
25. CGR 2020 - Circularity Gap Reporting Initiative. URL: <https://www.circle-economy.com/resources/circularity-gap-report-2020> (Accessed 4 September 2020).
26. Khomenko, O. V. (2018), "The circular economy is the basis of China's sustainable development", *UKRAYNA-KYTAJ*, vol. 12, pp. 74-77, available at: <https://sinologist.com.ua/homenko-o-v-tsyrkulyarna-ekonomika-osnova-stalogo-rozvytku-knr/> (Accessed 4 September 2020).
27. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), "Draft Law on Waste Management", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69033 (Accessed 4 September 2020).
28. Karymova, A. (2018), "Inclusive development: shift concept", *Russia and the new states of Eurasia*, vol. 2, pp.130-153.
29. Prohnyak, O. D. (2018) "Inclusive development of Ukraine: obstacles vs prospects", *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, vol. 1 (51). pp. 187-197.
30. The World Economic Forum (2018), "The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf (Accessed 4 September 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2020 р.